

Eski Asur Şehir Meclisi'nin Memurları

Hasan Ali Şahin *

ORCID: 0000-0001-7391-7598

Öz

Eski Asur Devlet teşkilatı hakkında belgelerimizde fazlaca bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca birkaç unvan geçmekte ve bunların görev ve yetkilerini de kesin olarak bilemiyoruz. Bunlardan *rabi-sikkatimhem* Asur hem de Anadolu şehirlerinde görev yapan kimselerin aldıkları bir tür unvandır. Kraliyet memurlarından bir kaçının unvanı belgelerimizde geçer. Bu şahısların Anadolu'da Asur Devleti adına buldukları ve tüccarlardan vergi toplama yada kervanı koruma gibi görevlerinin olacağını düşünüyoruz. MAŞKİM avukat anlamına gelmektedir ki, Asur Şehrinin avukatı olarak her halde devletin haklarını korumak amacıyla Anadolu'da bulunuyordu diyebiliriz. Buna benzer şekilde belgelerimizde geçen *şaqil-datim* unvanlı görevlinin de yine Asur Devleti adına görev yapan bir savcı olacağını düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Eski Asur Şehir Meclisi, *Laputtaum*, *Tu'imum*

Gönderme Tarihi: 03/12/2020

Kabul Tarihi: 29/03/2021

* Prof. Dr., Kayseri Erciyes Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri-Türkiye, hasahin@erciyes.edu.tr
Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:
ŞAHİN, H.A., 'Eski Asur Şehir Meclisi'nin Memurları', *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 1, 2021, s.149-162.

Officers of the Old Assyrian City Council

Hasan Ali Şahin *

ORCID: 0000-0001-7391-7598

Abstract

There is not much information in our documents about the former Assyrian State organization. There are only a few titles and we do not know exactly their duties and powers. Of these, *rabi-sikkatim* is a kind of title that people who worked in both Assyrian and Anatolian cities. Some of the titles of royal officials are mentioned in our documents. We think that these individuals are in Anatolia on behalf of the Assyrian State and will have duties such as collecting taxes from the merchants or protecting the caravan. MAŠKİM means lawyer, we can say that as the lawyer of the Assyrian City, he was in Anatolia to protect the rights of the state in any case. Similarly, we think that the officer with the title of *šaql-datim* mentioned in our documents will also be a prosecutor working on behalf of the Assyrian State.

Keywords: Old Assyrian City Council, *Laputtaum*, *Tu'imum*

Received Date: 03/12/2020

Accepted Date: 29/03/2021

*Professor, Kayseri Erciyes University Department of Ancient History, Kayseri- Turkey, hasahin@erciyes.edu.tr
You can refer to this article as follows:
ŞAHİN, H.A., ‘‘Eski Asur Şehir Meclisi’nin Memurları’’, *Academic Journal of History and Idea*, Vol. 8, Issue 1, 2021, s.149-162.

Чиновники Древнего Ассирийского городского совета

Хасан Али Шахин*

ORCID: 0000-0001-7391-7598

Резюме

В наших документах мало информации о древней ассирийской государственной организации. Есть только несколько титулов, и мы не знаем наверняка их обязанности и полномочия. Из них *раби-сиккатим* - это своего рода титул, которым пользовались те, кто работал как в ассирийских, так и в Анатолийских городах. В наших документах упоминаются титулы некоторых королевских чиновников. Мы думаем, что эти люди находились в Анатолии от имени Ассирийского государства, и у них будут такие обязанности, как сбор налогов с торговцев или защита каравана. *Маским* означает юрист, в качестве Ассирийского города, возможно, что он был в Анатолии, чтобы защитить права государства. Точно так же мы думаем, что обязанности *сакит-датим*, упомянутые в наших документах, будут также выполнять обязанности прокурора, действующего от имени Ассирийского государства.

Ключевые слова: Древний Ассирийский Городской совет, *Laputtaum, Tu'itum*

Получено: 03/12/2020

Принято: 29/03/2021

* профессор, Кафедра древней истории Университета Кайсери Эрджиес, Кайсери,- Турция, hasahin@erciyes.edu.tr

Ссылка на статью:

ŞAHİN, H.A., 'Eski Asur Şehir Meclisi'nin Memurları', *академическая история и мысль*, Т. 8, NO. 1, 2021, С.149-162.

Giriş

Eski Asur Şehir Devleti'nde bir meclisin varlığı belgelerimizden anlaşılmaktadır. Belgelerin çoğunda meclisin bir kanun mahkemesi gibi hareket ettiği görülmektedir. Bu kurumun siyasî olduğu kadar halkın yanında bir iş yapmaya yetkili olduğu konusunda şüpheler uyanmaktadır. Larsen, Eski Asur Şehrinin istikamının masraflarının ödenmesiyle ilgili belgeden Şehir Meclisinin siyasî olarak adlandırılan bir kararla ilgili olduğunu beyan etmiştir¹. Benzer olarak Anadolu'daki kolonilerde bu kurumun yüksek bir otorite olarak görev yaptığını da biliyoruz. Söz konusu belgeden anlaşıldığına göre, *Asur*'dan *Kaniş*'e özel bir haberci gönderilmekte ve bu habercinin *šiprušaalmki* "Asur şehrinin elçisi"nden farklı olduğu da belirtilmektedir. *Kaniş*'te bulunan bu resmi haberleşmelerin müzakeresinden görüleceği gibi, bu ulaklar Anadolu otoriteleri ile bütün diplomatik ilişkilerde direkt olarak alakalıdır. Bu yüzden onlara görev veren *Asur Şehir Meclisinin* siyasî görevinin in direkt delili olarak görülmektedir. Bu göreve hangi şahısların atandığı ve ne kadar süre ile hizmet verdiklerini bilemiyoruz. Bu unvanı alan şahısların ve özel kuvvetlerin *Kaniş*'te dahi bulduklarını söyleyebiliriz, ancak kaç kişi oldukları bilinmemektedir. Bu habercilerin Asur Devleti'nin Anadolu'daki siyasî ilişkilerini kontrol ettikleri açıktır ve onlar Koloni toplumunda kurulan hiyerarşi piramidinin başında bulunuyorlardı.² *Asurun ve Kaniş* kolonisinin bütün kolonilere gönderdiği mektuplarda 2 şahsın ismi verilmektedir. Bunlar kolonilere emirleri götürüyorlardı, kolonilerden sağlanan 2 kuvvetin yardımıyla bu mesajlar gidiyordu. Bu direktiflerin *Asur*'dan acilen geldiğinde hiç şüphe bulunmamaktadır.³

Kaniş kolonisinin gönderdiği mektuplar yalnızca siyasî meseleler olmayıp aynı zamanda Asurlular arasındaki özel konuları da kapsamaktadır. Bu belgelerden Asur

¹ Mogens Trolle Larsen, *The Old Assyrian City-State and its Colonies*, Copenhagen 1976, s.170.

² BIN VI : 120.

³ Salih Çeçen, "Kaniş Kârumu'nun Diğer Kârüm ve Wabartumlara KÜ.AN (amutum) ile İlgili Önemli Talimatları", *Bellekten*, C. LXI, S. 231, 1997, s. 223-232.

meclisinin tamamen kontrolü ele aldığı ve Koloni otoritelerinden her hangi bir karar çıkmadığı ve dış politikada özellikle bu durumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Geniş ticari politika dahi açıkça Şehir Meclisi ile alakalıydı bununla ilgili bir belgede şunları okuyoruz: *Aşşur-bāni'den Şallim-Aşşur ve Puşu-kēn'esaptinnu ve pirikannu kumaşları yün battaniyelerle ilgili Asur'daki dava geldi, pek çok kişi para cezasına çarptırıldı. Sizin de 10 mana gümüş ödemeniz isteniyor. Siz her yıl bir mana gümüş ödemelisiniz. Acilen saptinnu ve pirikannu kumaşları ile kendin ilgilen ve satın al evin ve kölen iyidir. Şehrin istekleri çok sert.*⁴

LaputtāumNU.BANDA / NU.TUR

Laputtāum unvanı SumerogramNU.BANDA ile yazılır ve Şehir Meclisiyle ilişkileri ve başlıca görevi açık olmayan idari kapasitesi olan bir memurdur. Mari'de askeri konularla ilgili unvanlarla bağlantılı olarak görülür ve bazı köylerin askeri komutanı olarak bilinir. Babil'de ve Elam'da askeri hiyerarşide Kaptan ve General rütbesinin altında bir ordu mensubudur.⁵ Landsberger bu terimi daha çok sivil bir görevli olarak ele alıp *bairum* laeşitlemiştir.⁶ *Hammurabi* kanunlarında geçen ve çavuş, işçi başı olarak tercüme edilen bu terim Kültepe metinlerinde birkaç kişinin unvanı olarak yer almıştır.⁷

III. Ur Devri'nden kalan bir diğer unvan *laputtāum*'dur. Bu devirde “adamların yöneticisi veya sivil çavuş” anlamına gelirdi. Bu ifadelerden personel şefi olacağı ve NU.BANDA'nın askeri hiyerarşide yüksek rütbeli bir memur için kullanıldığı *şagina* “general” in altında “albay” olacağı Steinkeller tarafından belirtilmiştir.⁸

Bu unvana sahip şahıslardan baba oğul birkaç aile tespit edilmiştir. Buna göre *Elāli ile oğlu İkūnum'un* aynı unvana sahip kişiler olduğu anlaşılmaktadır.⁹ Bir diğer aile ise, MAŞ.KİM unvanıyla bilinen *Şū-Anum* ailesidir. *Şū-Anum*'in oğullarından *Ah-Şallim ve Puzur-İstar*NU.BANDA unvanını haiz kimselerdir. *Amur-ilī* isimli kardeşleri ise NU.TUR

⁴ VS 26, 9.

⁵ CAD, L, s. 99.

⁶ B. Landsberger “Remarks on the Archive of the Soldier Ubarum”, *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 9, Issue 4 1955 p.13.

⁷ Mevrure Tosun, ve Kadriye Yalvaç, *Sumer Babil Assur Kanunları ve Ammi-şaduka Fermanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1975, s. 188. 33. ve 34. Maddeler.

⁸ Piotriy Steinkeller, “The Administrative and Economic Organizations of III. Ur State”, *SAOC* 46, 1991, p. 31.

⁹ EL 127; I-ku-num NU. BANDA; CCT 1: 15 B;

unvanını taşımaktadır.¹⁰ Buradan hareketle Eski Asur Devletinde askeri bir bürokrasinin varlığını ve bu bürokraside bazı ailelerin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Bunların dışında, *Aššur-bēl-awatim* ailesinin de benzer şekilde *laputtāum* sıfatını alan kimseler bulunmaktadır. Söz konusu şahısla iki oğlu *Šū-Kubum* ve *Ṭāb-silla-Aššur* aynı unvanı taşımaktadırlar.¹¹ Bunların dışında bu unvana sahip kişiler ise, *Aššur-šad-ilī*'nin oğlu *Aššur-šululi* bu unvana sahiptir.¹² *Aššur-šadue*; Anadolu'da *Hahhum*'da ismi bilinmeyen bir tüccar tarafından kaydedilen belgede, *Aššur-šadue* 1 *šeqlgümüš niqum* olarak kabul etmektedir. Buradan *laputtāum*'un oynadığı rolü öğrenmekteyiz. Gönderen tarafından direkt olarak *niqum*ları kabul eden veya *Asur*'da oturan kişilere gönderilen paraları alan kimselerdir.¹³ *Aššur-sululi DUMU Aššur-šad-ilī NU.TUR* olarak birkaç belgede yer almaktadır.¹⁴ *İlī-turam*; *Šarru-kēn* dönemine ait bir senet olan ve *Amur-İštar*'innaruqqu-ortaklığına ait belgede şahit olarak geçer.¹⁵ *İlī-alumun* babası olarak bir Kültepe metninde geçmektedir.¹⁶

Šū-Anum DUMU Amur-ilī; isimli şahsın yalnızca mühür yazıtında unvanı bulunmuştur.¹⁷ Onun mührü üzerinde *Šū-Anum NU. BANDA DUMU Amur-ilī* ibaresi yer alır. Bu mühür başka bir belgede (Kt. n/k 1702) *laputtāum Hupitum* tarafından kullanılmıştır. Oğullarının kullandıkları silindir mühürler üzerindeki yazıtlardan tanınmaktadır. Bunlar, *Ah-šallim DUMU Šū-Anum NU. BANDA*¹⁸, *Amur-ilī DUMU Šū-Anum NU. BANDA* (TC 3 mühür 58) ve aynı zamanda *NU. BANDA Šū-Anum*'un 4. oğlu *Puzur-İštar* tarafından kullanılmıştır.¹⁹ Özellikle *Usibiškumpek* çok mühür baskısında *NU. BANDA Šū-Anum*'un oğlu olarak görülür.²⁰ Ayrıca *İmdi-İštar* isimli şahsın da *NU. BANDA* olduğunu bir diğer belgeden öğrenmekteyiz.²¹

¹⁰Kt. m/k 136; FSGAR 135.

¹¹AKT 3: 23; Kt c/k 226 ;Kt. n/k 1138.

¹²Kt. o/k 4 ve 7 ve 8.

¹³BIN 4, 145.

¹⁴Kt. o/k 8: 1 sⁱ2-it-ra-am s^a a-ki-di2-e / A-s^{ur}3-s,u2-lu-li DUMU A-s^{ur}3-s^a-di2-li NU.TURub-lam 1 Kt. o/k 4: 1 sⁱ2-it-ra-am s^a a-ki-di2-e / ku-nu-ki-a DUMU A-s^{ur}3-s^a-di2-li NU.TUR ka3s,a-ar / Ku-li-a / na-as²-a-ku-nu-ti2

¹⁵ Hasan Ali Şahin, "Asurlu Tüccarların Ticari Kredi ve Ortaklıkları", *Sanat tarihi Yazıları, Prof. Dr. Kerim Türkmen Armağanı*, Çizgi Kitabevi, 2017, s. 273.s. 273; Kayseri 313 Nolu belge: IGI II5-tù-ra-am NU.TUR IGI Šál-ma-A-šür.

¹⁶TC 3 190: 1 1/3 mana *İlī-alum DUMU İlī-turam NU. BANDA*

¹⁷Kt. n/k 2060.

¹⁸Trolle Mogens Larsen, Eva Müller, Five old Assyrian Texts. in D Chaspin & F Joannès (eds), *Mèlanges P. Garelli*. Ed. Recherche sur les civilisations, Paris, 1991, s.228.

¹⁹Kt. b/k 151.

²⁰Özgüç 2006, s. 175; Kt. n/k 1902; n/k 1938;

²¹Kt. n/k 29/a [ki³sib x]-Be-limdumuIm-d¹-I¹'sta[r] nu.banda

N. Özgüç, *Şū-Anum* 'un mührünün *İsin-Larsa* tipinde mühürlerin sunum sahnelerine ait olduğunu belirtir. Kısmen eski Asur tipindedir. Kral *Şarru-kēn* 'in mührü bu yeni örneğin ilki olup, onun idaresinde gelişmiştir. Oğulları onun mührünü kullanmışlar ve babalarının unvanını referans vermişlerdir. Muhtemelen *Şū-Anum* kendi yerel stilde yeni gelişen mührün kazılmasını istemiştir.²² Bu ise *Hupitum* tarafından kullanılmıştır. *Şū-Anum* *Usur-ša-İstar* 'ın amcası olmalıdır. *Amur-ilī* 'nin iki oğlu Asur Şehir Meclisinde yönetimde bulunan kimselerdir diyebiliriz.

Aššur-šamši; *laputtāum* olarak geçtiği bir belgede şunlar yer alır²³, *kral diyor ki, Buzutā ve Pūšu-kēn* 'e söyle, benim mührümle mühürlü olan 15 mana kalayı *Şū-Nunu* sana taşıyor. Kalayımın parasını gümüş olarak gönder. Hiçbir şey çıkarma. *Aššurun* ve tanrının huzurunda sana dua ediyorum. *Aššur-šamši* *Laputtāum*, *Amur-ilī* 'nin oğlu *Aššur-imittī* ve *Ennam-Aššur* (Şahitler) *Kalayı Şū-Nunu* 'ya teslim ettim. *Aššur-šamši* diğer bazı belgelerdede geçmektedir.

Hupitum; (*Aššur-šamši* 'nin oğlu), VS 26, 32'de onunla birlikte *Adad* 'ın rahibi *Ah-šallim* denilen şahıs görülüyor. Belgede şunlar geçer: *İmdilum* *İkuppia* 'ye diyor ki, *Hupitum* *laputtāum* ve *Adad* 'ın kumrum rahibi diyor ki, tüccarın sahibi olduğu 4 mana altın ve 10 mana gümüş *Ah-šallim* 'indir. bizim tamkārumuz onu tutmak istiyor. Biz dedik ki, gümüş ve altın *Ah-šallime* ait değildir. *İkuppia* 'ya aittir.

Hupitum *laputtāum* olarak *laputtāum* *Amur-ilī* 'nin oğlu *Şū-Anum* 'in mührünü kullanmıştır. Kt. n/k 1702 tabletinin zarfındaki mührüdür. Bu belge, *İdī-Dagān* 'ın oğlu *Nabi-Suen* ve *Aššur-imittī* 'nin oğlu *Usur-ša-İstar* 'a *Hupitum* un gönderdiği mektuptur. Bu belgede²⁴, babalarımız denilen ve garantör olarak *Ennu-Bēlumun* Şehir Meclisine olan borcuna gelen *Ennu-Bēlum* 'un borcu, *Amur-ilī* 'nin oğlu *Aššur-imittī* ve *Aššur-šamši* *laputtāum* garantör olmuşlardır. *Hupitum* *Aššur-šamši* 'nin oğlu olabilir deniliyor.²⁵

Hupitum, *Usur-ša-İstar* 'ın mektubunda ona *tadmiqtum* olarak verilen mallardan bahseder. Bu yüzden muhtemelen aynı adam Kt. n/k 397'de bahsedilen şahıs olup borcun

²² Nimet Özgüç - Önhan Tunca, *Kültepe- Kaniş Mühürlü ve Yazıtlı Kil Bullalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s.139.

²³ VS 26: 73: IGI A-s^ur-d.UTU.s^i NU.BANDA IGI A-s^ur3-i-mi3-ti2 DUMU A-mur-DINGIR

²⁴ Kt. n/k 111: um-ma Hu-bi-tum-ma a-na U2-s,u2-ur-s^a-Is^tar u3 Hu-ni-a qi2-bi-ma a-s^u-mi3 KU3.BABBAR s^a E2 a-lim.ki 5 s^a hu-bu-ul En-na-Be-lims^a a-ba-u2-ni / qa2-ta-tim na-al-pu-tu3-ni KU3.BABBAR u3 s,i2-ba-su2 im-ti2-id a-ma i-na t,up-pi3-im s^a a-lim.ki.

²⁵ J.G., Dercksen, *Old Assyrian Institutions*, Leiden 2004, s.68.

ödenmesiyle ilgili olarak, *Usur-ša-İstar* ve diğer iki adam tarafından gönderilen bir mektuptur. *Hupitum*'un halefleri tarafından ele geçirilen bir mühürde görülür. Edinburg Müzesinden bir Kültepe metninde, *Hupitum* muhtemelen *laputtāum* unvanıyla bilinen kişidir ve 3 ½ talent bakır için *İddin-Adad*'ın kreditor olduğu belgede geçer.²⁶

İkūnum, Kültepe'den bir belgeden²⁷, *Kaniš*'e kumaş gönderdiği anlaşılır. Bir başka belgede ise²⁸ 12 *mana* gümüşlük bir sevkiyatı kabul eder. Kral tarafından gönderilen bir diğer belgede²⁹ hakim olarak görülür. Belgede geçen *pašerawatim* unvanı, Şehir Meclisi yada *kārum* adına legal davanın çözümünde karar veren şahıs olarak bilinir. Bu legal organ bir hüküm vermektedir. Aynı kişi Kt. 86/k 173'de mühür baskısındaki şahsın babası olarak geçer. *Laputtāum*'un oğlu *İddin-Suen* isimli şahıs olup, *İddin-Suen DUMU İkūnum* şeklinde bir belgede³⁰ geçmektedir.

Zuwa, *Laputtāum* *Zuwa*'nın oğlu *Elāli*'ye ait 7 *mana* kalay *riksum* *Kaniš*'e gönderilir. Bu belgeye göre, *Elāli DUMU Zu-ú-a NU.BANDA* şeklinde geçer³¹ ve *Šarru-kēn* dönemine aittir. Belgede, kralın oğlu *Puzur-Aššur*'a ait 5 top kumaştan bahsedilir ki, bu şahıs *Šarru-kēn*'in oğlu *Puzur-Aššur*'dur. Tanrı kapısında şahitlerin huzurunda yapılan yemine ait bir Kültepe metninde, "NU.BANDA *Zuwa*'nın oğlu *Aššur*-dan bu durumu işitti" denilmektedir.³²

Šū-Anum'un oğullarının mühürlerinde babalarını *laputtāum* kimliğiyle anmış olmaları onun büyük bir görevli olacağını gösterir. Eski Asur'da mühür yazıtında bir şahsın babasının unvanını kullanması bir gelenektir. Yalnızca kral tarafından meşruluğunu belirtmek için kullanılan *iššiakkum* "Şehir beyi" unvanı *Asur* mühürlerinde bulunmuştur. Bu tasvirler *laputtāum*'un unvanı yüksek bir memur olacağını göstermektedir. Bu belgelerden hareketle isimsiz *laputtāum*ların anlamı yüksek rütbeli bir memur olmalıdır deniliyor.³³

²⁶S. Dalley, "A Catalogue of the Akkadian Cuneiform Tablets in the Collections of the Royal Scottish Museum Edinburg with Copies of the Texts, Royal Scottish Museum Information Series", *Art and Archaeology*, 2. Edinburg, 1979, No. 13.

²⁷Kt. 87/k 448.

²⁸CCT I 15 B

²⁹V. Donbaz, "niau(nû)/nitū, na'u and nuau/nuwau in Old Assyrian", 1995, *NABU* s. 113.

³⁰KUG : 6ma-na AN.NA a-na I-di2-Su2-en6 DUMU I-ku-nim

³¹OIP 27, 58: 7 ma-na AN.NA s^a E-la2-li2 DUMU Su2-u2-a =NU.BANDA3 5 TUG2 s^a Puzur4-A-s^ur DUMU ru-ba-im

³²Mogens Trolle Larsen, *Kültepe Tabletleri VI –d, The Archive of Šallim-Aššur Family*, Volume 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018, s.113.

³³Dercksen, *a.g.e.*, s. 70.

Şehir Devletinin yönetiminde kaç tane *laputtāum* olduğunu bilemiyoruz. Bir kaç adet bulunmasına rağmen yalnızca bir adedi Şehir Meclisinde bu unvanla görev alırdı. Biri *Aşşur* tapınağında *laputtāum* olarak görevliydi, bir diğeri askeri görevli olmalıdır. Eski Asur Şehir Devletinde özel olmayan bu unvanın fonksiyonlarından biri *Asur*'un askeri kuruluşunda bir rol oynamasıdır. Pratik olarak bu devre tarihlenen bir yemin formunda *rabi-sikkatime* ayrıca bir referans bulunur. Bu unvan eski Asurca belgelerde yüksek askeri görevli olarak anılır ve *Pūšu-kēn* ve eşi arasındaki boşanma belgesinde geçer.³⁴ Taraflar *Aşşur*, *Anna*, Kral ve *rabi-sikkatim* huzurunda yemin ederler. Bu görevli *Asur*'da bulunur ve Anadolu'da bulunan tüccarların davalarında görevlendirilir. Şehir Meclisinde *laputtāumlīmumun* altında bir otorite olmalıdır. *Laputtāum* vekil harc unvanı için Orta Asur'daki *mašennu* (AGRIG) teriminin bir değişimi olması gerekir deniliyor.³⁵ Ayrıca, *līmum* ve diğer memurlar da Kt. 93/k 71'de bahsedildiği gibi belgeleri mühürlerlerdi. Onların özel mühürleri de *laputtāum*lar tarafından kullanılırdı. *Asur*'dan gönderilen mallardan bahsedilen belgelerde geçen ve şehrin mührü altında, *kunukkuša*alim; ifadesinden Şehir Meclisinin mühür kullanımıyla alakalı bulunduğunu gösterir.

Tu'imum/MAS

MAŠ Akadcatuimum şeklinde yazılıyor. Belgelerden anlaşıldığına göre, sarayda bir görevli olabilir. Bir Kültepe metninde, Asurlu *tu'imumun* 30 eşiği *harran-sukinnumdan* taşıdığını işittik, yalnızca *tu'imumdeğil* herhangi biri yüklü eşekleri *harransukinnumdan* taşıyabilir” denilmektedir.³⁶

Bir belgede *Puzur-šadue* DUMU MAS şeklinde geçmektedir.³⁷ Aynı şahsın alacaklı olduğu bir senette, “gümüş ve karı onun *naruqqum* hesabına gidecek. Bu *tahsistum* belgesi *Tu'imum*'un oğlu *Puzur-šadue*'nin zarflı tabletinin nüshasıdır” denilmektedir.³⁸ Bir diğer belgede ise, şahit olarak görülmektedir.³⁹

³⁴ ICK IV, 651.

³⁵ Dercksen, *a.g.e.*, s. 70.

³⁶ AKT 5, 3: Rs. T'u-i-mu-um dumu A- 's'ur ki h a-ra-an su-ki-nim u- 's['e-ri-b]a=am.

³⁷ CCT VI, 1a : 1 1/3 ma-na KU3.BABBAR s,a-ru-pa2-amPu-s^u-ke-en6 [a]-na Ku-s,i2-a [a]-na be2-a-lim i-di2-inIGI Puzur4-sa-tuDUMU MAS^

³⁸ Sebahattin Bayram-Remzi Kuzuoğlu, *Kültepe Tabletleri VII-a, Aşşur-re'i Ailesinin Arşivi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 229.

³⁹ S. Bayram- R. Kuzuoğlu, *a.g.e.*, s.134.

*Aşşur-imitti'nin Puşu-ken'e yazdığı mektupta, tu'imum'un oğlu Puzur-şadue'nin 1 şeqel gümüş naruqqumu babamızın evine/bürosuna girdiğinde 1/3'ü deniliyor.*⁴⁰ Aynı kişinin 5 mana gümüş borçlu olduğuna dair bir belge de *Buzazu* tarafından 8 farklı tüccara yazılan mektuptur.⁴¹ Bir diğer belgede şahit olarak yer almıştır.⁴² Bir mahkeme zaptında, *Enna-Suen'in oğlu Ennam-Aşşurtu'imum* şeklinde yer almıştır.⁴³

Kanişkarum mahkemesinin verdiği kararı içeren bir mahkeme zaptında⁴⁴ *tu'imum* olan *İstar-bašti* ortağımızdır deniliyor.

Bir diğer belgede, *tu'imumun* mührü tabiri geçmektedir.⁴⁵ *Kanişkarumunun* kutsalhamrumodasında verdiği bir kararla ilgili iki belgeden *Enna-Suen'in* oğlu *Ennam-Aşşur'untu'imum* olduğunu öğrenmekteyiz. Bu şahsın ticaretle uğraştığı görülmektedir.⁴⁶ Muhtemelen aynı konuda yazılmış bir belgede yine adı geçmektedir.⁴⁷ Ayrıca bir diğer belgede, Asurlular tarafından alınmayan ve öncesinde MAŞ'ın geldiği bir isim, bu şahsın daha sonra kral olabilecek bir prens olduğunu ve Anadolu'da *Waşhaniya* kentinde aktif olarak ticaretle uğraştığını öğrenmekteyiz. Mektup⁴⁸ *Aşşur-nada, Sin-ilişu ve Ennam-Suen* yazılıyor, yazan ise *Şarru-ken'in MAŞ'* şeklinde belirtilmiş olup, *Waşhaniya*'dakarşılaştığımızda sen dedin ki, tekstili götürün saray değildi, onları sen götürdün, onları çıkardığında ben yoktum, sarayın kendisi dört DUMU *ummeanumu* tuttu ve evimi aradılar ve kumaşlarınızı çıkardılar” ifadeleri yer alıyor.

⁴⁰ CCT II, 44-b; um-ma A-s^{ur}-i-mi3-ti3-ma a-na Pu-s^u-ke-en6 qi2-bi-ma a-s^u-mi3 s^a Puzur4-s^a!-du-e DUMU Tu3-i-mi3-im 5 a-di2 1 GIN2 KU3.BABBAR na-ru-qu2-um a-naE2 a-bi-ni e-ra-bi-im s^a-al-s^u-ma

⁴¹ TC III, 99: 21; 5 ma-na KU3.[BABBAR] s^a hu-bu-ul Puzur4-SA.TU DUMU MAS^a

⁴² ICK I, 120.

⁴³ ICK I, 2: {Vs.} 1 I-di2-na-bu-um DUMU A-s^{ur}3-DU10 u3 En-na-A-s^{ur}3 MAS^a DUMU I-na-Su2-en6 /

⁴⁴ TPAK 1, 179: a-na a-wa-tim a-ni-a-tim ka3-ru-[um] Ka3-ni-is^a i-di2-na-ni=ma IGI GIR2 s^a A-s^{ur}3 s^ai2-bu-ti2 / a-di2-in 20 IGI Puzur4-Is^atar {o.K.} Is^atar-ba-ni tu3-i-mu-um{1.S.} tap-pa2-i

⁴⁵ kt n/k 1794: 1 a-na A-s^{ur}-tak2-la2-ku u2Is^atar-ba-ni KIS^aIB Tu3-i-mu-im

⁴⁶ ICK IV: 681 {Vs.} 1 ka3-ru-um Ka3-ni-is^a3 TUR GAL di2-nam i-di2-in-ma u4-ma-ma 30 LA2 2 TUG2.HI.A 5 I-di2-in-a-bu-um DUMU A-s^{ur}3-DU10 u3 E-na-A-s^{ur} mas^a DUMU En-na-Su2-en6 a-na Puzur4-Is^atar 10 DUMU A-s^{ur}-mu-ta-bi40il5 i-du-nu-ma.

⁴⁷ ICK IV: 473. 15 s^ai2-im 2 TUG2 u2 2 ANS^aE s^a I-di2-a-bu-umu2 E-na-A-s^{ur} mas^as^ai2-mi3-im i-di2-nu-ni1 ma-na KU3.BABBAR s^ai2-im-s^u-nu 25 i-ka3-nu-ku-ma.

⁴⁸ K.R.Veenhof, *Kültepe Tabletleri VIII: The Archive of Elamma, son of IddinSuenandHis Family*, Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2017, s. 313-314. Kt. 92/k 94.

Sonuç

Bu unvanlara sahip şahıslardan baba oğul birkaç aile tespit edilmiştir. Buna göre *Elāli ile oğlu İkūnum'un* aynı unvana sahip kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer aile ise, MAŞ.KİM unvanıyla bilinen *Šū-Anum* ailesidir. *Šū-Anum*'in oğullarından *Ah-Šallim ve Puzur-İstar*NU.BANDA unvanını haiz kimselerdir. *Amur-ilī* isimli kardeşleri ise NU.TUR unvanını taşımaktadır. Buradan hareketle Eski Asur Devletinde askeri bir bürokrasinin varlığını ve bu bürokraside bazı ailelerin ön palana çıktığı anlaşılmaktadır. Kültepe ve Acemhöyük'te yapılan kazılarda ortaya çıkarılan mühür baskılarından Şehir Meclisine ait mühürlerin varlığı anlaşılmıştır. Acemhöyük'te bulunan birkaç bulla üzerindeki mühür baskılarından *Kaniškārum* II. tabaka ile çağdaş olduğu anlaşılan mührün daha sonra kullanıldığı anlaşılır. Muhtemelen *Šamši-Adad* tarafından *Asur*'un fethinden önceki bir devreye aittir. *Asur*'da *nībum* tarafından kullanılan ve *Kaniškārumuna* gönderilen belgelerde geçer. Acemhöyük'te bulunan bulla üzerindeki ip kesilmiş olarak bulunmuş ve buraya ticari mal ulaştığında temizlenirdi. Ancak, *Kaniš*'teki temizleme ofisi henüz ortaya çıkmadı. Diğer memurlar aksine resmi mührü kullanmazlar, fakat onların yerine özel mühür kullanırlar. Ayrıca, *līmum* ve diğer memurlar da belgeleri mühürlerlerdi. Onların özel mühürleri *delaputtāum*lar tarafından kullanılırdı. *Asur*'dan gönderilen mallardan bahsedilen belgelerde geçen ve şehrin mührü altında, *kunukkušaalam*; ifadesinden Şehir Meclisinin mühür kullanımıyla alakalı bulunduğunu gösterir. Ticari malları sahteciliğe karşı korunmak üzere mühürlenirdi. Bunu ifade etmek üzere, mühürlenmiş (*kunukkū*) tabiri kullanılırdı.

Kısaltmalar

- AKT I E. Bilgiç-H. Sever-C. Günbattı-S. Bayram, *Ankara Kültepe Tabletleri I*, Ankara 1990.
- AKT II E. Bilgiç-S. Bayram, *Ankara Kültepe Tabletleri II*, Ankara 1995.
- AKT III E. Bilgiç-C. Günbattı, *Ankaraner Kültepetafeln*, (FAOS B-3) Stuttgart 1995.
- ATHE B. Kienast, *Die Altassyrischen Textedes Orientalischen Seminars der Universität Heidelbergund der Sammlung Erlenmeyer-Basel*, Berlin 1960.
- BIN IV A.T.Clay, *Lettersand Transactions from Cappadocia, Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B. Nies IV*, New Haven 1927.
- BIN VI F.J. Stephens, *Old Assiirian Lettersand Business Documents, Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B. Nies VI*, New Haven 1944.
- CAD *The Assyrian Dictionary of TheUniversty of Chicago.*
- CCT I S. Smith, *Cuneiform Textsfrom Cappadocian Tablets in the British Museum, Part I*, London 1921.
- CCT II S. Smith, *Cuneiform Textsfrom Cappadocian Tablets in the British Museum, Part II*, London 1924.
- CCT III S. Smith, *Cuneiform Textsfrom Cappadocian Tablets in the British Museum, Part III*, London 1925.
- CCT IV S. Smith, *Cuneiform Textsfrom Cappadocian Tablets in the British Museum, , Part IV*, London 1927.

- CCT V S. Smith, *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum, Part V*, London 1956.
- CCT VI P. Garelli-D. Collon, *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum, Part VI*. London 1975.
- ICK I Hrozny, B., *Inscriptions Cuneiformes du Kültepe I*, Praha 1952.
- ICK IV Hecker, K: Kryszat, G. - Matouš, L.; *Kappadokische Keilschrifttafel aus den Sammlungen der Karlsuniversität Prag*, Prag 1998.
- KUG K. Hecker, *Die Keilschrifttexte der Universitätsbibliothek Giessen unter Benützung nachgelassener Vorarbeiten von J. Lewy*, Giessen 1966.
- OIP XXVI I.J. Gelb, *Inscriptions from Alishar and Vicinity*, Oriental Institute Publications 27, Chicago 1935.
- TPAK 1 Michel, Cécile-Garelli, Paul 1997 *Cuneiform Texts from Tablettes paléo-assyriennes de Kültepe – Volume 1 (kt 90/k)* Paris.
- TC I G. Conteneau, *Tablettes Cappadociennes, Musée de Louvre*, Paris 1920.
- TC II Fr. Thureau-Dangin, *Tablettes Cappadociennes, deuxième série Musée de Louvre*, Paris 1928.
- TC III J. Lewy, *Tablettes Cappadociennes troisième série Musée de Louvre*, Paris 1935.
- VS 26 K. Veenhof-E.K. Brandt, *Vorderasiatische Schriftdenkmäler der Staatlichen Museen zu Berlin, Heft XXVI, Altassyrische Tontafel aus Kültepe Texte und Siegelabrollungen*, 1992.

Kaynaklar

- BAYRAM, S. -KUZUOĞLU, R., *Kültepe Tabletleri VII-a, Aşşur-re'i Ailesinin Arşivi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- ÇEÇEN, S., “Kaniş Kārumu'nun Diğer Kārum ve Wabartumlara KÜ.AN (amutum) ile İlgili Önemli Talimatları”, *Belleten*, C. LXI, S. 231, 1997, s. 219-232.
- DALLEY, S., “A Catalogue of the Akkadian Cuneiform Tablets in the Collections of the Royal Scottish Museum Edinburg with Copies of the Texts, Royal Scottish Museum Information Series”, *Art and Archaeology*, 2. Edinburg, 1979.
- DERCKSEN, J.G., *Old Assyrian Institutions*, Leiden 2004.
- DONBAZ, V., “niau(nû)/nitū, na'u and nuau/nuwau in Old Assyrian”, *NABU*, 1995 s. 113.
- LARSEN, M.T., *The Old Assyrian City-State and its Colonies*, Copenhagen 1976.
- LARSEN, M.T., *Kültepe Tabletleri VI –d, The Archive of Šallim-Ašşur Family*, Volume 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018,
- LARSEN, M.T-MÜLLER, “Five Old Assyrian Texts from Oslo”, *Mélanges Garelli*, Paris 1991, s.227-252.
- ÖZGÜÇ, N., *Kültepe-Kaniş-Neša, Yerli Peruwa ve Aşşur-imitit'ini oğlu Asurlu Tüccar Usur-şša-İştari'nin Arşivlerine Ait Kil Zarfların Mühür Baskıları*, Türk Tarih Kurumu Yayını Ankara 2006.
- ÖZGÜÇ, N.,- Ö.TUNCA., *Kültepe- Kaniş Mühürlü ve Yazıtlı Kil Bullalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- STEINKELLER, P., The Administrative and Economic Organizations of III. Ur State, *SAOC* 46, 1991, s. 15-34.
- ŞAHİN, H. A., “Asurlu Tüccarların Ticari Kredi ve Ortaklıkları”, *Sanat tarihi Yazıları, Prof. Dr. Kerim Türkmen Armağanı*, Çizgi Kitabevi, 2017 s. 263-274.
- TOSUN, M.- YALVAÇ, K., *Sumer Babil Assur Kanunları ve Ammi-şaduka Fermanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1975.
- VEENHOF, K.R., *Kültepe Tabletleri VIII: The Archive of Elamma, son of Iddin Suen and His Family*, Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017.